

Se împlinesc pe data de 26 mai a.c. 65 de ani de la rostirea discursului de academician al istoricului Ghe. I. Brătianu (1898 - 1953).¹

Ceremonia s-a desfășurat în aula instituției în anul 1943, într-o zi de marți la orele 15:30. Au fost prezenți: Ion Antonescu, Ion Petrovici (ministrul Culturii), generalul Pantazi (ministrul Apărării Naționale), Alexandru Petrovici (al Propășirii Naționale), familia lui Nicolae Iorga la trei ani de la asasinarea sa de către legionari.² Se mai aflau: Alexandrina Cantacuzino, Georgeta Brătianu (soția sa), numeroși intelectuali.

Festivitatea a fost deschisă de Ion Simionescu, președintele Academiei Române, care s-a adresat lui Ion Antonescu “conducătorul statului”. A urmat Ghe. Brătianu, care a făcut un elogiu mai puțin cunoscut predecesorului și mentorului său Nicolae Iorga.

Prin grija acestuia la 18 ani, publicase prima lucrare în anul 1916, intitulată “O oaste moldovenească acum trei veacuri”. Publicarea s-a făcut în “Revista istorică”.³ Iorga afirmase cu acest prilej: “Dl Ghe. I. Brătianu, deși încă în liceu, face serioase și promițătoare studii de istorie”.⁴ Mulțumindu-i pentru sprijin într-o scrisoare din 15 aprilie 1916, el îi spune: “Nu mă așteptam ca mica mea încercare să fie atât de favorabil apreciată și nu știu cum să vă mulțumesc pentru propunerea domniei voastre de a o tipări în Revista Istorică”. Colaborarea sa la “Neamul Românesc”, patronat de Iorga a durat până în anul 1921.

Iată acest discurs ținut la un an de la intrarea în Academie “Toate aceste volume din care unul singur ar constitui un titlu de glorie pentru oricare dintre muritori, nu erau decât oglindirea lăaturalnică a preocupării sale esențiale: o istorie a românilor dezvoltată în timp și spațiu în considerarea tuturor fenomenelor de viață individuală și colectivă, la care îi ducea experiența unui deceniu și jumătate de cercetări și impresia proaspătă a contactului cu realitățile publice”. Primul paragraf are în vedere marele istoric.

“Nu mai era printre noi cu trupul să audă trâmbițele chemării vitejești, să se bucure de avântul ostașilor, să măsoare cu privirea pământul recucerit al patriei, zborul nădejdiilor spre ce mai rămâne de îndeplinit. Dar spiritul său plutește iarăși neîmpăcat și năvalnic deasupra noastră cât mai lipsește din

Gheorghe I. Brătianu:

Nicolae Iorga

ogorul răscolit de el, o singură brazdă, câtă vreme poruncile istoriei nu s-au îndeplinit în întregul cuprins al hotarelor ce le-a atras altădată dreptatea; îl știm din nou lângă noi ca în zilele de la Iași, privind ca altădată peste vremuri, uimitoarea minune a strănerii noastre laolaltă sub același steag de biruință pe care îl vedem iarăși fluturând asupra-ne în cele mai nebune și mai sfinte visuri ale noastre”.⁵ Trecuseră doi ani de la eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, la care atât de frumos se referă autorul. Al doilea paragraf al discursului are în vedere pe Iorga, marele patriot.

Discursul este o impresionantă evocare a marelui dispărut, un strigăt de durere pentru acesta, acum când “Legiunea” ieșise de pe scena istoriei, în urma rebeliunii din 1941. Invocarea este deosebit de patetică!

Dintre lucrările sale menționez “Bismarck și I.C. Brătianu”. Ea se referă la contactele dintre primul mare om politic al familiei sale și “cancelarul de fier”. A fost publicată în anul 1939 la Leipzig în limba germană. În anul 1942, la București, a publicat “Originile și formarea unității românești”. Prelegeri ținute la “Școala Superioară de Război”. “Întrebat fiind ce conferințe doresc să dezvolt în fața dvs. întâia întrebare pe care mi-am pus-o a fost aceasta: despre ce v-ar fi vorbit N. Iorga, dacă ar fi fost dat să rămână în viață și să vă vorbească mai departe de la această catedră. De aceea m-am gândit la titlul acesta și care la prima vedere este foarte banal “Originile și formarea unității românești”.⁶ În lucrare este un citat extrem de important din Iorga: “Să însemnăm această dată: noiembrie 1807. Atunci pentru prima dată un ambasador străin (rus) pune problema unirii țărilor române”. În anul 1947 a publicat lucrarea “Les rois de Hongrie et les Principautés roumaines en XIV-e siècle”, în limba franceză. A fost ultima sa lucrare.

Istoria și-a urmat cursul ei. Războiul s-a terminat peste doi ani, pe 9 mai 1945. România a intrat în sfera de influență a U.R.S.S. Instaurarea regimului comunist pe 30 decembrie 1947⁷, a dus la “etatizarea” Academiei Române în iunie 1948. când a fost exclus din aceasta împreună cu alți 100 de cărturari.

Peste doi ani în noaptea de 7 – 8 mai 1950, supranumită “noaptea demnitarilor” este arestat și dus fără judecată la închisoarea de la Sighet.⁸ Atunci au mai fost arestați 68 de intelectuali din care 24 de academicieni. După câteva luni de detenție în această feroasă închisoare din timpul Mariei Tereza, autoritățile comuniste îi cer să retracteze afirmațiile din lucrarea “Basarabia”. El demonstrase în ea că este un străvechi teritoriu românesc, fapt care nu convenea conducerii sovietice, în slujba căreia se găseau acestea.

Ca și Nicolae Iorga, care n-a cedat în fața legionarilor, el a refuzat cu demnitate: “Niciodată”. Aceasta i-a pecetluit soarta!

Într-o altă primăvară decât aceea a discursului, pe 25 aprilie 1953, este scos din celulă, plimbat de gardian prin curtea închisorii și bătut cu bestialitate, fapt ce i-a provocat o hemoragie internă și decesul. “Avem de-a face cu un odios asasinat politic executat de un zelos funcționar al regimului comunist care este și autorul moral al crimei.”⁹ Afirmația aparține istoricului Paul Ștefănescu. Avea 55 de ani și era în plină putere creatoare.

O stranie coincidență a făcut ca mentorul și discipolul să aibe aceeași soartă: asasinarea. Legionarii și comuniștii au asasinat două mari personalități ale istoriografiei românești datorită convingerilor democratice și patriotice pe care le aveau.

NOTE

1 – Capitala, 30.05.1943

2 – Paul Ștefănescu, *Asasinate politice*, ed. Vestala, 2003, pag. 134

3 – Ibidem

4 – Ibidem

5 – Capitala, ac. dată

6 – Ghe. Brătianu – *Originile și formarea unității românești*, București, pag. 3

7 – Vlad Georgescu – *Istoriei Românilor*, ed. Humanitas, 1992, pag. 252

8 – Paul Ștefănescu, op cit. pag. 198

9 – Ibidem

Summary

The article was written to commemorate 65 years from the receival in the Romanian Academy of the historia Ghe.I.Bratianu (1898-1953). The ceremony took place in 1943, on a Tuesday, in presence of Ion Antonescu and of Nicolae Iorga's family, and of numerous intellectuals of the time.

Procesul de extindere a perimetrului orașului București a cunoscut spre finalul veacului al XVIII-lea și începutul celui următor o prioritate spre partea nordică, absorbind vechi așezări aflate pe teritoriul dinspre apa Colentinei. Dacă primul important ax spre nord a fost cel trasat la sfârșit de veac XVII de către gospodarul domn Constantin Brâncoveanu pentru a facilita legătura cu palatele, curțile de la Mogoșoaia, Potlogi, Târgoviște, Doicești și nu numai cu timpul, în deceniile următoare s-a impus ca necesitate un nou drum mai spre est menit a traversa cursul Colentinei la loc de vad, propice a fi realizat un pod care să asigure o siguranță în toate anotimpurile. Acesta a cunoscut în timp un amplu proces de metamorfozare, devenind de la o modestă uliță la calea ce a primit și o semnificativă și relevantă denumire, sugerând chiar principala menire inițială a drumului, aceia de asigurare a unei legături directe cu fierăstraiele care prelucrau copacii din zonă pentru a devenii materialul lemnos atât de necesar construcțiilor locuitorilor orașului, care, în majoritatea cazurilor, recurgeau la lemnul tradițional, ignorând pericolele devastatoarelor pârjoluri. Acest drum al fierăstraielor a devenit în timp al Hierăstrăului.

Noua arteră pornea din zona Podului Mogoșoaiei, la confluența cu ulița Fântânei, din apropierea bisericii Albe, pentru un timp având traseul spre est ca la un moment dat să o pornească spre nord-est. Acest loc de cotitură era, de fapt, locul de confluență a mai multor drumuri, unele conducând spre grădinile din lunca Bucureștioarei. Cu timpul această arteră și-a câștigat un anumit renume, mulți cu dare de mână trecând la ridicarea unor construcții, pornind de la experiența dobândită în urma deselor incendii culminând cu marele pojar din 23 martie 1847 când mai bine de 1/5 din construcțiile orașului au căzut pradă mistuitoarelor flăcări purtate pe aripile vântului de primăvară. În acest context, mai ales după dobândirea Independenței de Stat, necesitățile, veleitățile au impus celor cu posibilități să treacă la edificarea unor impunătoare construcții menite a le fi, atât locuințe, cât și loc de reuniune la ceas de zi sau de noapte. Parcurgerea azi a traseului fostei străzi devenită în timp, respectiv de la 8 octombrie 1878, Calea Dorobanților pentru a-i omagia pe acei modești, dar bravi opincari care, cu spirit de sacrificiu, au realizat la 1877-1878 o efectivă afirmare a Eroismului Armiei Române, înlăturând pe vecie discordantele raporturi cu puterea suzerană. Așa au apărut o serie de valoroase construcții ce amintesc de familiile Assan, Carp, Lahovari, ș.a.

Vicisitudini tot felul au determinat, în timp, o ignorare a ceea ar trebui să fie monografia unei case, unei străzi, unui cartier ca elemente componente

ale unei virtuale istorii a orașului București. Formal, la 20 septembrie ale fiecărui an, mai ales atunci când avem de a face cu cifre rotunde, ne reamintim de necesitatea unei asemenea istorii, de monografii, albume și multe altele într-o firească concordanță cu mijloacele moderne de mediatizare. Vor trece numai câteva ore și frumoasele angajamente vor fi uitate pentru a le redescoperi ca stringente necesități la o viitoare asemenea sărbătorire. Avem un prețios patrimoniu care, prin cei care l-au realizat, ne-au transmis un mesaj, a-l ignora înseamnă a ne pierde trecutul. Fie că este vorba despre o clădire sau despre un monument, a-i cunoaște mesajul este călăuzitor pentru prezent și viitor. O asemenea invitație ne este oferită de monumental Alexandru Lahovari. „Un orator” a fost cel mai bun răspuns pe care l-a primit, relevând că persoana îi acordase totuși o privire interogativă căutând să înțeleagă ce ne adresa acest înaintaș. Multe din cele care astăzi ni se par firești au solicitat, la timpul trecut, demersuri la care contribuțiile unor oameni de valoare au fost determinante în stabilirea unor bune raporturi pe plan European. Astăzi vorbim de integrare, de intrare în Europa. Este de fapt un proces care, mai ales în ultimele trei veacuri, a însemnat interacțiunea între actul militar, diplomatic, favorizându-i pe cei care, cu tenacitate, au fost emisari ai intereselor naționale. Alexandru Lahovari a fost unul dintre aceștia. A realizat un efectiv tandem cu Mihail Kogălniceanu și alte câteva reprezentative personalități ale diplomației finalului de veac XIX, care, în complexa și controversata problemă a drepturilor și îndatoririlor riveranilor Dunării, au militat pentru o firească recunoaștere a celor veleitari de a ne conferi numai îndatoriri că totuși avem și drepturi. Acest orator cu bune cunoștințe în complexitatea dreptului internațional, recurgând de fiecare dată la cele consemnate în prevederile deja adoptate și aplicate în alte împrejurări, formulând, cu tact și la obiect, a reușit să impună interlocutorilor recunoașterea legitimei revendicări ale delegaților României. Ca expresie a recunoaștinței, la ceasul despărțirii, cei care l-au condus pe ultimul drum au hotărât ca să-i ridice un simbol al recunoaștinței în Capitală. Inițiativa a avut cuvenitul răsunset, s-au strâns fondurile necesare și s-a comandat lucrarea unui artist din Franța implicat și în realizarea unor alte lucrări pentru România.

Succinct să ne reamintim câteva din reperiile biografiei lui Alexandru Lahovari. S-a născut la 16 august 1841 în București și a încetat din viață la 4 martie 1897 la Paris. După primele studii în țară și-a continuat anii de școlaritate în Franța unde a urmat studii de drept și și-a susținut doctoratul care l-a confirmat ca un ilustru reprezentant al științelor juridice. S-a integrat de tânăr în viața politică a țării și a servit interesele acesteia, predilect ca diplomat. Contribuțiile sale au fost notorii la recunoașterea statutului de țară

independentă preocupată de realizarea reformelor necesare propășirii ca stat modern al Europei. Evenimentele anilor 1877-1878 și 1881 au reclamat diplomației românești o temeinică perseverență și susținere pentru a ne putea impune drepturile pe plan internațional. Drumul presărat cu tot felul de artificiale opuneri, dar interesate, a reclamat diplomației românești parcurgerea căilor care au condus România la integrarea în concertul Europei acelor timpuri.

Alexandru Lahovari impresionase pe contemporanii săi prin modul cum se prezenta și susținea pledoaria, fie înaintea Parlamentului, fie aiurea. La dispariția sa prematură au fost exprimate tot felul de reacții, regretele pentru pierderea sa impunându-le contemporanilor să gândească ce trebuie făcut ca memoria sa să nu se piardă ci să fie transmisă către viitorime ca un bărbat ce prin gând și faptă a binemeritat de la Patrie cinstirea cuvenită. Ca atare, atât pentru incinta Parlamentului, Camera Deputaților, cât și pentru forul public s-a hotărât să fie realizate simboluri ale cinstirii, respectiv busturi și statui. Pe această cale s-a acționat pentru aducerea în Rotonda edificiului Parlamentului a unui bust dăltuit în marmoră albă care să se alăture celor anterior realizate, toate menite să fie urmașilor pilduitoare exemple de dăruire pentru cauza neamului românesc, pentru realizarea treptelor desăvârșirii noastre.

O altă inițiativă a preconizat aducerea într-o piață bucureșteană a unui amplu monument care să fie un simbol semnificativ în peisajul cotidian al Capitalei. De la idee la faptă întreprinzătorii au demonstrat că atunci când este voință se pot face operativ și bine toate cele necesare ca ideea să capete conturul realității. Măsurile adoptate au permis ca prin subscripție publică ca și prin contribuția guvernului, a Primăriei Municipiului București să fie depuși și valorificați la Banca Românească sumele necesare comandării, executării, transportării și amplasării monumentului în Piața Dorobanților.

În acest caz inițiatorii s-au îndreptat spre artistul plastic E. Mercier, sculptor francez căruia românii i-au încredințat spre realizare mai multe monumente. Amintim în acest sens monumentul dedicat evocării personalității omului politic conservator Lascăr Catargiu amplasat în Piața Romană din București. Modelate în Franța, machetele definitive turnate în gips au fost aduse în țară și au fost turnate în bronz de firma V.V. Rășcanu et. comp.

La timpul respectiv preocuparea pentru amplasamentul viitorului monument Alexandru Lahovari a constituit o problemă. Inițiatorii au ales Piața Dorobanților iar diriguitorii Capitalei, inițial, i-au repartizat spațiul din Piața Romană. Până la urmă s-a acceptat punctul de vedere al inițiatorilor. Autorul a conceput acest monument redându-l pe Alexandru Lahovari în

postura de orator. Statuia a fost amplasată pe un soclu bine proporționat. Pe treptele soclului a fost plasată o țărancă care îl întâmpină cu flori. Ea are alături un bătrân. Prin elementele sculpturale componente precum și prin textul plasat pe soclu, la data inaugurării, s-a constituit o reușită artistică având un profund mesaj pentru viitorime. Textul plasat pe un panou definea concludent rolul acestui simbol. Au fost folosite cuvintele enunțate în Camera Deputaților în luna mai 1881. Le reproducem întrucât în deceniile de prefaceri intervenite după anul 1947 tot ce viza trecutul, istoria poporului român au fost îndepărtate, măsură impusă de interesele ocupanților „eliberatori” care, prin rășuire de teritorii, își atribuiseră și calitatea de stat riveran al Dunării. La timpul respectiv erau dăltuite cuvintele: „ACEASTĂ DUNĂRE E A NOASTRĂ ! AM PLĂTIT-O ÎNDESTUL ÎN TRECUT, CĂCI AU FOST SECOLE ÎN CARE EA A DUS LA MARE MAI MULT SÂNGE ROMÂNESC DE CÂT APĂ. ȘEDINȚA CAMEREI DIN MAIU 1881”.

Dezvelirea monumentului Alexandru Lahovari a avut loc la 17 iunie 1901. A fost o manifestare care, prin amploare, a constituit o reeditare a solemnității anului 1897 când au fost organizate, la 16 martie, funerarii naționale pentru a-l conduce la locul de veci din Cimitirul Bellu. Acum, în locul durerii impuse de despărțirea de cel ce fusese apărător al intereselor și demnității naționale, se manifesta cu o deplină satisfacție pentru cele întreprinse spre a-i acorda pentru posteritate cinstirea cuvenită. Din partea comitetului de inițiativă a vorbit președintele Gheorghe Cantacuzino. Au mai cuvântat cu acest prilej Take Ionescu și Nicolae Filipescu.

N-a fost un act solitar, amintim că locuitorii orașului Râmnicu Vâlcea au inițiat și ei aducerea în for public a unui simbol al cinstirii lui Alexandru Lahovari, concretizat prin amplasarea în imediata apropiere a bisericii Buna Vestire. La solemnitatea din 2 iulie 1906 organizată pentru dezvelirea bustului a participat o numeroasă asistență. În fața celor prezenți cuvintele ministrului G.C. Dissescu au fost o concludentă evocare și apreciere a faptelor lui Alexandru Lahovari. În acest caz, realizatorul lucrării plastice a fost sculptorul român Filip Marin.

Peste ani o altă lucrare a fost modelată de către sculptorul Ioan C. Dimitriu-Bârlad.

Acum, la ceasul marilor prefaceri, suntem datori să întreprindem cele de cuviință pentru a dovedi urmașilor că moștenirea primită suntem capabili să o transmitem cum au făurit-o înaintașii.

A venit timpul să acționăm pentru ca și acest monument din București să recapete ceea ce abuziv a fost îndepărtat. Să renunțăm la

compromisuri care la viitor se dovedesc a fi păguboase. Un panou de prezentare plasat pe unul din trotuarele limitrofe va putea oferi o sumară prezentare a monumentului.

Summary

Alexandru Lahovari was born on August 16th, 1841, in Bucharest, and died on March 4th, in Paris. He studied law in Paris and acquired his doctorate degree there. He got integrated in the Romanian political life and acted mainly as a diplomat.

Contribuții la cunoașterea activității sculptorului Theodor Burcă

Virgiliu Z. Teodorescu

Theodor Burcă este unul dintre artiștii plastici creator în perioada interbelică a unor lucrări de artă plastică, inclusiv monumentală, care la timpul respectiv au fost amplasate în forul public sau în instituții de prestigiu. Ca și alți mulți confrăți, din păcate, deceniile posterioare celui de al doilea război mondial au așternut lințoliul uitării, opera fiindu-i prezentă dar creatorul ignorat. Considerăm că este imperios necesar să avem reunite informațiile referitoare la fiecare artist plastic pentru a avea astfel posibilitatea formulării unor aprecieri competente, imparțiale, nepartizane care să le definească locul în ierarhia valorilor plasticii românești. Totodată sunt necesare asemenea studii pentru ca acolo unde creațiile sunt de notorietate publică să fie consemnat și numele artistului creator și să fie în atenția edililor pentru a le asigura perenitatea cuvenită ca valori de patrimoniu moștenit de la înaintași.

Theodor I. Burcă [în continuare abreviat cu siglele: **Th. B.**] s-a născutⁱ la Slatina, jud. Olt, la 25 februarie 1889 fiind fiul preotului profesor Ioan Burcăⁱⁱ și al preotesei Ecaterinaⁱⁱⁱ. Studiile le-a început la Școala formatoare de ceramiști^{iv} din Curtea de Argeș, le-a continuat pe cele secundare la Liceul „I.C. Brătianu” din Pitești realizând pregătirea de viitor artist plastic în anii 1907-1910 la Viena, la Școala de artă decorativă, secția de sculptură cu prof. Meitzner. A studiat și sub conducerea lui Leo Chille clasându-se al 2-lea între cei 73 studenți la studiu. Apoi a plecat la Paris pentru a frecventa în anii 1910-1913 Academia Julien, aflându-se sub îndrumarea lui Verlle și Ernest Dubois^v. Cu prilejul revenirii în țară într-o vacanță i-a evocat lui Tiberiu Crudu^{vi} modul cum i-au fost evidențiate posibilitățile creatoare în atmosfera artistică a Parisului când a avut prilejul să-și etaleze calitățile. O asemenea posibilitatea i-a oferit-o concursul la care erau acordate 30 de premii în bani și medalii. Tema a fost realizarea unui bust de femeie. Lucrările se expuneau în incinta Academiei Julien. Au participat 210 candidați și au fost premiați 10. Th. B. era al 69 înscris și s-a clasat între cei 10 câștigători. Pentru Tiberiu